

Factorii favorizanți ai recidivei. O tipologie a infractorilor de carieră

Cristina Dâmbocanu

Institutul de Sociologie „Dimitrie Gusti” al Academiei Române

Abstract : *This article presents the main results of a qualitative research conducted in 2008, based on in-depth interviews with 40 recidivists incarcerated in Giurgiu, Jilava, Rahova and Târgșor penitentiaries. The research findings allowed the identification, in relation with the factors that encourage recidivism, of four main categories of offenders : 1) the recidivists „constrained” by the social circumstances, who perpetuate their criminal behaviours because of the social and material difficulties they faced with after their release from prison ; 2) the recidivists for whom the crime and the lack of a legitimate job represents a way of life ; 3) the drug addicts who are pushed on a long term criminal career by their heroin abuse and 4) the accidental recidivists, who mention that crime is not representative for them and who resort to the classical neutralization strategies when they talk about their offences.*

Keywords : recidivism, criminal career, criminal lifestyle, drug abuse

Cuvinte-cheie : recidivă, carieră infracțională, stil de viață infracțional, abuz de droguri

Introducere

Cele mai multe țări se confruntă, în prezent, cu rate foarte ridicate ale recidivei. De exemplu, în Marea Britanie (Home Office, 2007, 137), în anul 2005, doar 12% dintre cei sancționați penal se aflau la prima condamnare, 31% aveau între 1 și 4 condamnări anterioare, 20% – între 5 și 9 condamnări, și aproape 40% – peste 10 condamnări. În Noua Zeelandă (Roper, Thompson, 2006, 20), situația este similară, circa trei pătrimi din bărbații sancționați în anul 2003 având cel puțin o pedeapsă anterioară. Numărul mediu al condamnărilor primite de-a lungul timpului de către aceștia a fost de 12, o cincime încadrându-se în categoria infractorilor „prolifici”, cu peste 20 de condamnări anterioare. Iar exemplele pot continua...

Și în România, nivelul recidivei este unul ridicat. Datele statistice ale Administrației Naționale a Penitenciarelor relevă faptul că în țara noastră, ponderea recidiviștilor în totalul deținuților aflați în penitenciare a fost, în anul 2007, de aproape 47%. Acest procent este cel mai mare din 1990 încoace și se înregistrează pe fondul reducerii, în ultimii ani, a numărului total al persoanelor încarcerate.

Costurile recidivei pentru societate sunt extrem de ridicate. Alături de cheltuielile economice pe care le implică la nivelul sistemului de justiție penală, recidiva aduce cu sine și multe costuri – sociale și psihologice – necuantificabile. Acestea sunt resimțite pe termen lung de victime și de familiile acestora, dar și de comunitate și se referă atât la suferința celor afectați în mod direct de actele infracționale, cât și la sentimentele de teamă

și insecuritate, de demoralizare și neîncredere în instituțiile statului, sentimente trăite de locuitorii zonelor cu rată ridicată de recidivă.

Așa cum arată Michael D. Maltz (Maltz, 2001, 1), profesor la Universitatea Illinois din Statele Unite, recidiva rezultă dintr-o înlănțuire de eșecuri :

eșecul individului de a trăi după standardele societății sau eșecul societății de a îi oferi acestuia oportunitățile de a trăi după standardele sale, eșecul său ca infractor de a evita arestul și condamnarea, eșecul său ca deținut de a profita de programele corecționale sau eșecul instituției respective de a-i oferi acestuia programele adecvate, care să îi ofere șansa reabilitării, eșecul pe mai departe al individului de a-și continua cu succes cariera infracțională după eliberarea din închisoare.

Care sunt factorii care îi determină pe infractori să se abată în mod repetat de la lege și care sunt cele mai viabile măsuri prin care statul poate să intervină pentru a-i ține sub control pe acești indivizi reprezintă subiecte care ocupă un loc central în debaterile științifice actuale de pe plan internațional. Cu toate acestea, în țara noastră preocupările cercetătorilor în domeniu sunt mai degrabă modeste, sociologii și criminologii tratând cel mult tangențial această tematică, în contextul mai larg, al analizei fenomenelor de devianță și criminalitate.

Studiul de față încearcă să umple cumva acest vid științific, prin prezentarea rezultatelor unei analize calitative efectuată în anul 2008 pe baza unor interviuri în profunzime, tip povestea vieții (Atkinson, 2008), cu un număr de 40 de recidiviști care își executau o pedeapsă privativă de libertate la penitenciarele Giurgiu, Jilava, Rahova și Târgșor. Constatările cercetării au permis identificarea, în raport cu factorii favorizanți ai recidivei, a patru mari categorii de infractori : 1) recidiviști „forțați” sau „constrânși” de circumstanțele sociale, a căror conduită infracțională se perpetuează datorită acumulării în timp a unor dezavantaje (materiale, sociale etc.) ; 2) recidiviști pentru care infracționalitatea și lipsa unei ocupații par a fi opțiunea pentru un anumit stil de viață ;

3) dependenți de droguri, pe care consumul abuziv de heroină îi împinge către o carieră infracțională de lungă durată ; 4) recidiviști „accidentali”, care declară că *nu le stă în fire* să comită infracțiuni și care apelează la clasicele „strategii de neutralizare” atunci când vorbesc despre faptele lor.

Toate cele patru grupuri identificate provin din familii confruntate cu o serie de deficite economice și sociale. Astfel, unii dintre cei intervievați au suferit, în copilărie, forme severe de violență fizică, neglijare, indiferență, abuz emoțional și abandon, în timp ce alții au fost martorii conflictelor între părinți și ai despărțirii acestora. O parte dintre participanții la studiu au fost crescuți în familii în care deși nu au existat abuzuri, a dominat o atmosferă negativă datorită sărăciei, infidelității mamei, alcoolismului tatălui, bolii și invalidității acestuia, lipsei de educație a părinților, statutului ocupațional redus al acestora. În astfel de familii, frații sau alte rude apropiate au avut, la rândul lor, conduite infracționale, fiind încarcerati cel puțin o dată. Lipsa unor modele adecvate de comportament complementar cu numeroase privațiuni – de la cele afective, la cele materiale – din familie i-a determinat pe cei mai mulți dintre recidiviștii intervievați să debuteze în activitățile delincvente de când erau minori.

Există însă și infractori – în special, în rândul categoriei dependenților de droguri – care provin din familii organizate, în care au beneficiat de o atmosferă pozitivă și au găsit sprijin ori de câte ori au avut nevoie. Copilăria lor a fost una lipsită de griji, între părinți nu au existat conflicte și nici unul dintre membrii familiei nu a avut probleme cu legea, menționând că ei sunt *singurii care au pătat obrazul familiei*. Aceștia recunosc că au fost atrași de la vârste fragede de activitățile delincvente, părinții nereușind să le impună nici o restricție în acest sens. În cazul lor, vagabondajul, fuga de acasă, micile furturi nu au fost motivate de dorința de satisfacere a acelor nevoi necesare supraviețuirii, ci mai degrabă la baza lor a stat dorința acestora de distracție și aventură. Redăm un comentariu ilustrativ în acest sens :

La început era chestia că era senzația aia de frică, care se îmbina cu plăcerea. Să spun așa, era o chestie de adrenalină. Asta la început. Cu timpul, m-am obișnuit și nu mai mergeam să simt adrenalina. Dar la început asta a fost pentru că nu am fost un copil care să zică că nu am avut cu ce să mă îmbrac sau ce să mănânc.

(bărbat, 34 de ani, condamnat pentru furt, aflat la Penitenciarul Giurgiu)

Ca o consecință a faptului că au debutat de mici în activitățile infracționale, aceștia au luat contact cu poliția adeseori înainte de vârsta de 14 ani, o mare parte dintre ei ajungând chiar la școala de corecție, unde

o vorbă de la ăla, o vorbă de la ăla, înveți mai bine cum să furi .

(femeie, 40 de ani, condamnată pentru furt, aflată la Penitenciarul Târgșor)

Datorită implicării în conduite delincvente, dar și a lipsei de interes a părinților pentru educația școlară a copiilor lor, recidiviștii intervievați recunosc că și-au format motivații și interese slabe în ceea ce privește școala, pe care o apreciau ca fiind ceva „inutil, o pierdere de timp”. Rezultatele slabe la învățătură, absenteismul cronic, exmatricularea, abandonul școlar, de cele mai multe ori înainte de absolvirea a opt clase, sunt caracteristici definitorii ale situației școlare a celor care au participat la studiu. Din nou, trebuie spus că cei care compun grupul dependenților de droguri dețin nivelul de educație cel mai ridicat, din rândul acestora numărându-se persoane care au absolvit liceul și chiar o facultate.

Aproape toți participanții la studiu declară că nu au fost interesați să se angajeze. În special femeile au un statut profesional scăzut ; opt din totalul celor zece recidiviste intervievate declarând că nu au muncit niciodată. Dintre bărbați, unii au avut un singur loc de muncă, adeseori înainte de prima încarcerare și la care au stat maximum un an, în timp ce alții s-au angajat o dată sau de mai multe ori în cursul carierei lor infracționale, cu sau fără carte de muncă, pe perioade relativ scurte de timp.

În intervalele de timp pe care infractorii intervievați le-au petrecut în detenție, au avut o participare relativ redusă la programele, activitățile și cursurile derulate în penitenciare, motiv pentru care nu au reușit să își formeze acele cunoștințe, deprinderi și calificări care i-ar fi ajutat să își îmbunătățească statutul ocupațional.

Recidiviștii pentru care infracțiunea reprezintă un mod de viață

Aceștia își definesc carierele infracționale drept meserii, profesii la care nu pot renunța nici după 30-40 de ani de „activitate”. Furtul, traficul de droguri, recuperările sunt substitute ale unor locuri de muncă legitime sau, așa cum afirma unul dintre recidiviști care își executa pedeapsa la Penitenciarul Giurgiu, sunt ocupații ca oricare altele, care le generează veniturile de care au nevoie, dar și o serie de beneficii necuantificabile, ce țin de senzațiile de satisfacție și plăcere pe care le resimt atunci când săvârșesc asemenea fapte :

Eu aveam o plăcere deosebită să bag șperaclul în ușa, să intru. Și devine ceva ca o meserie. E una când faci din greșeală, eu știu, din sărăcie. Te-ai dus, ai sărit gardul, ai furat o roșie, un cartof. Și e una când urmărești. Devine o meserie, ceva care îți place pentru că nu ai putea altfel să o faci. Pui semne, e foarte complicat, pentru că trebuie făcut cu migală, cu cap.

(bărbat, 43 de ani, condamnat pentru omor, aflat la Penitenciarul Giurgiu)

Mulți dintre ei recunosc că nu au lucrat niciodată, fiind obișnuiți să ducă o *viață altfel*. Un deținut aflat la a treia condamnare pentru furt declara în acest sens :

sunt învățat să am de toate, să nu duc lipsă de nimic, să nu mă chinui.

Acești recidiviști apreciază că activitățile infracționale le oferă câștiguri mult mai substanțiale decât cele pe care le-ar putea obține, în mod legal, cu pregătirea pe care o au :

Un om de rând afară acceptă să i se dea un salariu mic, că ce spune – îmi mor copiii de foame. Dar un hoț care știe că a furat toată viața lui, nu. Lasă-mă în pace! Mă duc să îmi fac treaba mea. Nu stau eu la mâna ta. Intră și chestiile astea în reflex.

(bărbat, 34 de ani, condamnat pentru furt, aflat la Penitenciarul Giurgiu)

O parte dintre aceștia refuză să se angajeze conștienți că locurile de muncă disponibile lor – aproape toate din sfera celor care nu presupun o calificare – plătesc salarii mici, din care consideră că nu și-ar putea întreține familia. Un recidivist condamnat pentru trafic de droguri afirmă:

Nu mă pune să lucrez pe 3 milioane 10 ore! Lumina trebuie plătită, întreținerea trebuie plătită, gunoiul trebuie plătit. Tu mai mănânci? Mai fumezi? Dar soția? Nu îi trebuie și ei un fard, un ruj? Copilul dacă e la școală îi trebuie și lui 50.000, 100.000 să își ia și el un sandwich, ceva dulce. Trebuie îmbrăcat copilul? Tu și soția trebuie să vă îmbrăcați? Păi cum te descurci cu 3 milioane? Nu spun 3 milioane, spun 6 milioane, cât este salariul minim pe economie. Credeți că ajung? Și atunci cu ce ne ajută de noi societatea?

(bărbat, 40 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, intervievat la Penitenciarul Rahova)

Alții însă au adoptat un stil de viață extravagant, axat pe plăceri, distracții și un consum ostentativ, perpetuându-și conduitele infracționale din dorința de a-și menține acest stil de viață, pe care nu l-ar putea susține și finanța dintr-un salariu. Viața acestor persoane se rezumă doar la a face bani și a se distra. Cluburile, cazinourile, petrecerile, hainele „la modă”, bijuteriile scumpe, băuturile definesc acest mod de viață atât de caracteristic lor. Ei nu comit infracțiuni cu scopul de a face rost de bani pentru a-și acoperi necesitățile de zi cu zi, ci pentru a-și susține acest stil de viață hedonist. Iată ce spune un deținut care își ispășea pedeapsa la Penitenciarul Giurgiu:

Nu știu să mă duc să muncesc, nu cred să pot munci la un patron. Și salariul

e mic și nu știu, eu sunt un individ cu pretenții. Eu ca să îmi iau un schimb de haine îmi trebuiau vreo 300-400 de dolari. Acum, când m-am eliberat data trecută, cu 300 de euro mă duceam îmi luam un pantof, un pantalon și două bluze. Sunt un om pretențios. Cum să mă duc să mă angajez pe 4-5 milioane? Câte luni de zile trebuie să muncesc să mă îmbrac să ies și eu pe stradă? Nu știu, chiar nu mă văd să muncesc așa la patron. În plus, când ieșeam în oraș, nu mă duceam să îmi iau o sticlă de vin și atâta. Dacă mă duceam, mă duceam să îmi iau două pastile de ecstasy, îmi luam 2 sticle de whiskey, mergeam cu câte o gagică. Te costă 300-400 de euro. Nu e ca și cum te-ai duce într-o cârciumă de asta de doi bani. Când te duci, lași 10 milioane, 12 milioane, 15 milioane pe seară în București.

(bărbat, 26 de ani, aflat la Penitenciarul Giurgiu)

Lipsa de interes pentru un loc de muncă este motivată de aceștia și prin faptul că plata pentru efortul depus zi de zi se face după o lună, iar aceștia nu sunt dispuși să aștepte atât timp. Un tânăr condamnat pentru furt recunoștea:

Nu am lucrat nicăieri, niciodată. Pentru mine era mai greu să aștept o lună întreagă să iau nu știu ce salariu era atunci. Și așa făceam de 20 de ori mai mult. Am vrut, dar nu m-a atras.

(bărbat, 28 de ani, aflat la Penitenciarul Jilava)

Pe lângă lipsa motivației, perspectiva angajării este îngreunată, în cazul lor, și de faptul că au adoptat deja pattern-uri de comportament care îi împiedică să se conformeze cerințelor unui loc de muncă. De exemplu, aceștia au declarat că nu se pot supune unui program strict, rutinei, disciplinei sau muncii sub supraveghere. Restricțiile pe care un loc de muncă le-ar impune contravin stilului de viață hedonist pe care au ales să îl trăiască. Un recidivist condamnat pentru tentativă de omor, dar cu o bogată carieră în furturi și tâlhării mărturisea:

Haideți să o luăm altfel cu munca. Ok, sunt de acord. Într-adevăr, este și

munca. Dar muncesc. Ce aş putea eu să muncesc? Nu am o calificare, nu am nimic. Pur şi simplu nu am făcut nimic toată viaţa mea. Bun, ies afară. Mă angajez muncitor necalificat, nu? Altă muncă nu am ce să fac. Dar dacă mă angajez la un club de noapte paznic la intrare, body-guard, cum s-ar spune, iar ajung să fac alte lucruri. Bun, deci mă angajez muncitor necalificat. Unde pot să mă angajez muncitor necalificat? Pe şantier, nu? Merg pe şantier. Ajung acasă. În momentul în care faci lucrul ăsta, părerea mea este că... cât poate să câştige un muncitor necalificat pe şantier? 15-20 de milioane. Prin absurd spun 20 de milioane, că mai mult de 15 nu cred că câştigă. În afară de faptul că mănânci nu faci nimic altceva cu banii ăia. Deci pur şi simplu faci acelaşi lucru în fiecare zi. Te scoli la 6 dimineaţa, mergi la şantier, vii înapoi la 4, la 5, când se termină programul, îţi cumperi o pâine, trei ouă, cinci roşii. Ai venit acasă, ai mâncat, te-ai uitat 3 ore la televizor şi te culci că eşti obosit. Şi nu poţi să faci altceva. Cam ce viaţă e asta? Să faci lucrul ăsta timp de 10-15-20 de ani... E bătută în piroane viaţa asta. La un moment dat, nu ştiu, eu unul cred că aş înnebuni să fac acelaşi lucru zi de zi.

(bărbat, 36 de ani, condamnat pentru tentativă de omor, aflat la Penitenciarul Giurgiu)

Cei care totuşi s-au angajat după eliberările din închisoare au privit locul de muncă drept o oportunitate pentru a comite în continuare diverse fapte penale, precum furturi sau înşelăciune. Alţii au folosit locul de muncă drept instrument care i-a ajutat „să păcălească” autorităţile. Este cazul acelorora care declară că s-au angajat formal, doar pentru a îndeplini condiţiile impuse de instanţă ori pentru a scăpa timp de câteva luni din vizorul poliţiei. Recidivistul condamnat pentru tentativă de omor povestea în continuare :

M-am angajat undeva la sfârşitul lui '97 deoarece se pusese pe capul nostru, al recuperatorilor, poliţia şi ne pândeau pe unde putea. Şi am văzut că e groasă situaţia. Şi ce-am zis – „hai să mă angajez”. M-am întâlnit cu tata. „Ce faci? Îmi cauţi

şi mie un loc de muncă?” „Hai mă lasă-mă dracu' în pace cu glumele astea de trei lei”. „Nu, vorbesc serios, caută-mi şi mie un loc de muncă”. „Unde?” „Nu ştiu, undeva la statul degeaba, că ştii că nu ştiu să fac nimic”. Fiind prieten cu directorul de la Cantacuzino, s-a dus, a vorbit cu el şi i-a zis – „hai că îl angajez”. „Dar ce ştie să facă?” „Nu ştie să facă nimic. E cel mai prost om de pe faţa pământului”. Şi m-a luat – „uite cu dosare, cu alea, ce trimit doctorii, asistentele, te descurci tu”. Şi am muncit câteva luni de zile, nu ştiu, vreo 2-3 luni, 4 luni, până s-au liniştit treburile.

Pentru subiecţii incluşi în acest grup, dorinţa de a munci este extrem de redusă atât timp cât apreciază că pot obţine resursele financiare de care au nevoie prin intermediul activităţilor ilegale. La aceasta se adaugă şi faptul că aceştia privesc locul de muncă exclusiv prin prisma veniturilor, nu şi din punctul de vedere al utilităţii sociale. Un deţinut care îşi ispăşea pedeapsa pentru trafic de droguri la Penitenciarul Jilava menţiona :

Nu, nu mai îmi trebuia mie loc de muncă. Dacă aveam tot ce îmi trebuia, pentru ce să mai muncesc? Dvs. pentru ce munciţi? Nu pentru a câştiga un ban? Eu dacă aveam banii ăia, ce rost mai avea? Dacă făceam câteva sute sau câteva mii de euro pe zi, pentru ce să mai merg la muncă? I: Nu v-aţi gândit că prin muncă faceţi şi ceva util? R: Nu, mai bine fac o chestie voluntară, cum am mai făcut prin cartier.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, aflat la Penitenciarul Jilava)

Persoanele care fac parte din această categorie ajung să considere infracţionalitatea singurul lucru pe care ştiu să îl facă în viaţă. Aşa cum le place să spună, faptul că săvârşesc o infracţiune „le este în sânge”, a devenit „un drog, o dependenţă”, „un microb cu care au fost infectaţi”. Una dintre femeile participante la studiu explica :

Am 35 de ani şi fur de la o vârstă foarte mică, de la 14 ani. Şi mi-a intrat în sânge. Niciodată nu am zis – „mă eliberez şi nu mai fur”. Nu! Am zis – „mă eliberez,

mă duc într-o țară, fur, și fac, și dreg”. Nu ai cum să te lași când îți intră ceva în sânge. Și simțeam nevoia să fur. Și pe aici când mai văd un pachet de țigări, îmi vine să îl iau.

(condamnată, aflată la Penitenciarul Târgșor)

Aceștia nu doresc să își schimbe viața pe care au avut-o, fiind sceptici în ceea ce privește capacitatea lor de a abandona cariera infracțională. Unul dintre cei intervievați la Penitenciarul Rahova afirma :

Știți ceva? Mă eliberez mâine din pușcărie, mă apuc iar să vând droguri. Sau poate că fac altceva. Pentru că mi-am pierdut tinerețea pe aici și sunt dornic să am bani. Asta e situația. Vreți să vă mint că nu mai fur? Nu am cum să vă mint. Nu am cum să mă las de furat după atâția ani de pușcărie. Ies afară și mă duc să fur sau vând droguri. Poate nu mai vând la bilă, cum am vândut până acum. Poate acum vând la kg.

(bărbat, 40 de ani, condamnat pentru trafic de droguri)

Pentru acești recidiviști, închisoarea nu reprezintă un factor de descurajare a conduitei lor infracționale. Deoarece aceștia au revenit de mai multe ori în penitenciar, perspectiva încarcerării nu îi mai sperie. Din contră, ei ajung să utilizeze sintagma „m-am reîntors acasă” atunci când au de executat o nouă pedeapsă cu închisoarea. Aici se află majoritatea prietenilor lor. Așa cum menționa un interviueat la Penitenciarul Jilava :

Singurii care nu se mai întorc sunt aceia care au fost terorizați pe aici și cărora le este frică să revină. Cei care se întorc sunt deja obișnuiți și nu mai au frica asta în ei. Îi cunoaște toată lumea.

(28 de ani, recidivist, pentru furt)

În plus, recunoștea un recidivist în trafic de droguri,

dacă nu ți-ar plăcea mediul ăsta nu l-ai avea nici afară. E același mediu propriu-zis numai că aici ești într-o cameră mai mică.

(bărbat, 35 de ani, la Penitenciarul Giurgiu)

Mai mult, o parte din acești infractori privesc perioadele petrecute în penitenciar, în special cele scurte, de 1-2 ani, drept concedii, intervale de repaus în carierele lor infracționale. Așa cum arăta unul din deținuții de la Penitenciarul Giurgiu,

acum în închisoare e mai bine, e mai multă libertate. Înainte erai obligat să înveți regulamentul interior, exterior, trebuia să dai raportul. Acum sunt 6 înși în cameră, ai apă caldă. Înainte te dădea cu DDT, te tunde. Era altfel. Acum poți să îți cumperi coca-cola, ness, kent. Poți să îți cumperi ce vrei de la magazin. Ai conjugale, primești pachete, ai tv, bani, tot ce îți trebuie. E ca un fel de concediu, ca o perioadă de relaxare. Eu m-am obișnuit.

(bărbat, 34 ani, condamnat pentru furt calificat)

Acești recidiviști nu regretă nimic și, în consecință, nu consideră că ceea ce fac este greșit pentru că :

dacă ai gândi lucrul ăsta, nu l-ai mai face. Deci niciodată nu mă gândesc că e un lucru rău pentru că eu nu mă duc să iau banii lu' ăla degeaba. Eu v-am zis ideea, mă duc să îi aduc aminte că are de dat niște bani.

(bărbat, 36 de ani, condamnat pentru tentativă de omor)

Unii ajung chiar să își descrie activitatea lor infracțională ca pe un gen de haiducie. Unul dintre hoții de profesie de la Penitenciarul Rahova povestea :

Eu niciodată nu mergeam să fur de la oameni amărâți. Primele dați am mers și la oameni amărâți, dar cu timpul, după ce m-am perfecționat, nici nu mă mai interesau. Mă interesau oamenii cu bani, despre care știam de la închisoare că au făcut și ei banii ilegal. Era un fel de haiducie.

(bărbat, 55 de ani, condamnat pentru furt, Penitenciarul Rahova)

Și viețile personale ale recidiviștilor incluși în această categorie sunt caracterizate de un nivel ridicat de dezorganizare și instabilitate. Foarte mulți, mai ales tinerii, nu erau căsătorii legal la momentul interviului, majoritatea

preferând să trăiască în concubinaj pentru că așa cum a menționat unul dintre deținuți :

Atunci când îți arde de căsătorie înseamnă să tragi linie la niște chestii, să încerci să te zbați să faci totul mai altfel. Să te gândești la altele, la un copil. Și nu își avea rostul. Tot timpul mă gândeam că nu o să mă însor decât pe la 45 de ani, dacă mă mai ia cineva, dacă nu, drum bun !

(bărbat, 29 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, de la Penitenciarul Giurgiu)

Unii nu au avut nici o relație stabilă, alții chiar dacă au avut una sau 2-3 asemenea relații, s-au dovedit a fi infideli și nestatornici în sentimente. Majoritatea se definesc pe sine ca „vagabonzi”, persoane care au avut numeroase aventuri extraconjugale și cărora le este greu să își lege viața de o singură parteneră. Aceștia s-au implicat, de cele mai multe ori, în relații cu persoane care aveau, la rândul lor, conduite infracționale sau care proveneau din familii în care astfel de comportamente erau frecvente, motivând că :

noi ne ducem, alergăm după bani și ce găsim? Numai pungășoalice, numai din lumea astalaltă.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru furt, Penitenciarul Giurgiu)

Însă chiar și cei care au reușit să pătrundă în așa-numitele „anturaje bune”, nu și-au schimbat comportamentul, infirmând astfel ipoteza des vehiculată în literatura de specialitate potrivit căreia relația cu o persoană cu o conduită aflată în conformitate cu legea, acționează ca factor de frânare a participării subiectului la activități infracționale. Unii au declarat că s-au implicat în asemenea relații datorită beneficiilor pe care le puteau obține de pe urma acestora – bani, locuință, alte bunuri materiale etc.

Alții au afirmat că și-au găsit parteneri care fie au acceptat și tolerat comportamentul lor infracțional, fie s-au complăcut în această situație, fiind încântate de avantajele materiale pe care le-au dobândit alături de partenerul care comitea fapte penale.

Anumiți deținuți intervievați declară că au copii, situație care, din nou, infirmă

ipoteza potrivit căreia familia și copiii sunt un factor moderator al criminalității. În cazul bărbaților, o explicație posibilă este faptul că, în anumite cazuri, copilul nu a fost ceva planificat, ci, așa cum spun ei, *un accident*. O parte din aceștia chiar nu și-au recunoscut copiii, iar cei care au făcut-o nu s-au implicat în creșterea și educația acestora înainte de a fi încarcerati, preferând să îi lase în grija familiei, concubinei sau chiar la vecini, întrucât așa cum a recunoscut unul dintre intervievați de la Penitenciarul Rahova :

Noi suntem vagabonzi, nu trebuie să apuce viciile noastre. La mine în casă, de exemplu, se perindă fel și fel de prostituate, de femei și nu vreau să vadă lucrurile astea.

(bărbat, 40 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Rahova)

Recidiviștii „forțați” sau „constrânși” de circumstanțele sau împrejurările sociale

Acești recidiviști declară că nu reușesc să abandoneze conduita infracțională datorită problemelor economice și sociale cu care se confruntă după ce se eliberează din închisoare. Majoritatea acestora susțin, astfel, că recurg la activitățile infracționale întrucât nu au posibilitatea de a obține venituri pe căi legale datorită stigmatului social asociat cazierului judiciar cu care sunt priviți de angajatori. Mulți au invocat lipsa sprijinului și asistenței sociale după liberare, menționând că „societatea nu le întinde nici o mână de ajutor”. Aceștia regretă modul în care, înainte de anul 1989, statul administra procesul de reintegrare în comunitate a celor care se eliberau din închisoare. Unul dintre deținuții care își ispășeau pedeapsa la Penitenciarul Rahova își amintea :

Te eliberai de la pușcărie, te duceai și semnai la circa de poliție de care aparțineai. Veneau cei de la forțele de muncă la circă! Și spuneau – „te duci și lucrezi la fabrica de pâine”. Dumneata îmi dădeai biletul și nici nu ajungeam bine la fabrica

de pâine, că ei știau că trebuie să vin. Și mă angajau. Nu se făcea discriminarea asta care se face acum.

(bărbat, 40 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Rahova)

O parte dintre aceștia recunosc că au reușit să se angajeze după liberare, recurgând la diverse „trucuri” pentru ca angajatorul să nu intre în posesia cazierului lor – fie au amânat pe cât posibil să aducă respectivul act, fie au obținut, prin diverse mijloace mai puțin legale, un cazier „în alb”. Unul dintre recidiviștii intervievați la Penitenciarul Rahova declara :

I: Nu v-au cerut cazierul? R: Mi l-au cerut, dar m-a dus mintea pe mine și am știut să îi conving. Mi-au zis o dată, mi-au zis de două ori, eu le-am spus că nu am timp, cu serviciul. Trebuie să știți să vorbești (...) M-am dus la circă. „Cum să fac domne? Am și eu nevoie de cazier, de coala aia pe care scrie cazier. Nu trebuie să îmi completați nimic pe ea. Nu am nevoie să îmi pună nimeni nici o ștampilă, nici o semnătură. Cu asta pot să mă angajez și eu”. „Lasă-mă în pace, nu se poate”. Când i-am dat un milion jumate s-a putut. Nu lui, altuia, care a asistat din umbră la discuție. El mi-a propus după aia. Mi-a adus foaia, mi-a făcut ștampile, tot. Am semnat eu, că am 15 mii de semnături, dacă vreau.

(bărbat, 42 de ani, condamnat pentru înșelăciune, Penitenciarul Rahova)

Aproape toți au povestit însă că odată ce s-a aflat de existența cazierului, angajatorii au decis să îi concedieze, în pofida conduitei bune pe care au avut-o la locul de muncă. Unul dintre participanți, condamnat pentru omor menționa :

De la ultimul loc de muncă, am fost concediat din cauza recidivei. M-am eliberat mandatul trecut și trebuia să mă duc undeva. M-am angajat cu un contract individual de muncă la un bloc, la curățenie – spălăm și măturăm. 4 ore pe zi, nu era mult, și îmi dădeau câteva milioane, parcă 2 milioane. Asta în 2005. La un moment dat am vorbit cu administratorul blocului, dânsul lucra la metrou. Și într-o discuție, l-am întrebat dacă poate să îmi

găsească, pe lângă ce făceam eu, încă un post pe acolo, la pază, la orice. A zis că se interesează și după un timp a venit și mi-a zis – „hai că ți-am găsit”. Când m-am angajat la curățenie, nu m-a întrebat de cazier. Și acum m-a întrebat. Eu am zis să fiu sincer cu dânsul, că oricum se poate afla asta. Nu e bine să mint. Și am zis că sunt eliberat de câteva luni. Nu a zis nimic pe moment. Vorbea la telefon, spunea despre mine, datele mele și a spus și lucrul ăsta și a spus că nu se poate. După o săptămână, m-a anunțat că nu mai are nevoie de mine nici la curățenie, că a făcut administrația contract cu primăria.

(bărbat, 43 de ani, condamnat pentru omor, aflat la Penitenciarul Rahova)

În mod similar, un recidivist condamnat pentru trafic de droguri susținea :

Ultima dată când m-am eliberat, am lucrat la Bosch la centrale termice. Intrasem ca șofer acolo. Când s-a aflat că am cazier cu consum și trafic de droguri, mi-au zis – bă, știi ceva, ne pare rău! La angajare mi-a cerut cazierul, dar am tot evitat să îl duc – săptămâna viitoare, săptămâna viitoare și tot așa. Au văzut că îmi văd de treabă, nu sunt probleme, nu mi l-au mai cerut. Și după vreo 8 luni, s-au dus ei la secția de poliție cu nu știu ce treabă, dar oricum le-a trebuit cazierul pentru mai mulți angajați pe care vroiau să îi propună în chestii mai importante.

(bărbat, 36 de ani, condamnat pentru trafic de droguri – Penitenciarul Giurgiu)

Alții au renunțat la respectivele locuri de muncă datorită presiunilor venite din partea șefilor care nu o dată le-au atras atenția asupra faptului că aceștia vor fi singurii responsabili în situația în care se constată lipsa unor bunuri de la locul de muncă. Un recidivist în vârstă de 34 de ani, consumator înveterat de heroină relatea :

Am încercat să mă angajez și s-au văzut atâția ani de pușcărie, 6-7 ani. Și când or să vadă cazierul, că nu mi-l dă nimeni în alb... când or să îl vadă pătat, nu mă angajază nimeni. Se ferește de tine. Începe ăla, ăla, ăla... Te cerți și tu ne mai

duci. Nu ți se oferă șansa asta să te reabilitezi, chiar dacă vrei. Eu am încercat. A încercat tata să mă angajeze la RADET. Tata e maistru la RADET și când a zis că am cazier, i s-a spus – domne, te sunăm noi. M-am angajat la Frigotehnica unde lucrează fratele meu. Acolo mi-au spus – te angajăm, dar în caz că se întâmplă ceva, tu ești singurul responsabil. Am ajuns la concluzia că dacă mă angajez și altcineva pune mâna și fură, mă acuză pe mine. S-a furat aia, s-a furat aia, eu eram cel anchetat. Eu eram singurul din toată fabrica aia responsabil. Am preferat să plec. M-am angajat pe șantier, nu mi s-au dat banii pe o lună. Am plecat și de aici.

(bărbat, 34 de ani, condamnat pentru furt, de la Penitenciarul Giurgiu)

Alături de reticența angajatorilor de a lucra cu foștii condamnați, se adaugă, conform opiniei acestora, și reticența de a lucra cu persoane de etnie romă. O recidivistă condamnată pentru trafic de droguri, care își executa pedeapsa la Penitenciarul Târgșor susținea, de pildă, că persoanele de etnie romă sunt discriminate pe piața forței de muncă :

Vai doamnă, dar cine mă angajează pe mine? Nu am muncit nicăieri niciodată. Dacă mă duc acum la un patron să îi spun să mă angajeze că am ieșit de la pușcărie și m-am reabilitat, îmi spune – „bine, mai stai pe acasă, mai vino peste un an, doi la mine”. În primul rând nu au încredere. În al doilea rând mă vede țigancă. Și nu își permite să mă bage la serviciu, pentru că țiganii în ziua de azi au făcut prea multe. Mi s-a întâmplat lucrul ăsta. Îmi spuneau – „nu mai am nevoie” și la vânzare era un bărbat sau o femeie care nu arătau ca mine. Oricât de mult m-aș fi aranjat și cu orice m-aș fi îmbrăcat, tot degeaba.

(femeie, 35 de ani, condamnată pentru trafic de droguri, Penitenciarul Târgșor)

Complementar dificultăților de natură economică sunt cele de natură socială. Mulți dintre aceștia nu erau căsătoriți la momentul interviului, însă spre deosebire de recidiviștii incluși în prima categorie, pentru aceștia nu atât stilul de viață, cât sărăcia, lipsa unei locuințe adecvate și a unui venit constant au

reprezentat principalele impedimente în formarea unui cuplu stabil.

I : V-ați gândit să vă căsătoriți ? R : Să vă spun o chestie. Neavând o casă, un cămin, nu poți să îți întemeiezi o familie. Când iei de soție persoana respectivă trebuie să o duci undeva. Și când vede – „păi tu aici stai ? ” Nu ai garanție pentru că nimeni nu se aventurează să facă un cămin cu tine de dragul că te simpatizează.

(bărbat, 43 de ani, condamnat pentru omor, Penitenciarul Rahova)

În plus, datorită încarcerărilor repetate mulți dintre deținuții intervievați susțin că au fost „uitați” de părinții lor și de prieteni. Cei care totuși și-au întemeiat o familie au fost părăsiți de partenerii de viață și renegați de copii, care au ajuns să îi considere o rușine pentru familia lor. Relatările următorilor recidiviști sunt elocvente în acest sens :

De când fac pușcărie dacă i-am văzut de 3 ori, în toate mandatele. În rest mă ajutau, până în mandatul trecut. Mai mult frații mei îmi trimiteau bani, îmi puneau colete. Părinții mai rar, nu știu de ce. I : Dar nici prin telefon nu țineți legătura, nici prin scrisori ? R : Nu. Poate nu mai au pixuri la librărie și nu au cu ce să îmi scrie. I : Deci în prezent cine vă vizitează ? Frații ? R : Nu, nu au venit niciodată. M-a mai scos un băiat cu care am fost în cameră și m-a scos mama lui. În rest, nimeni. Nimeni din familie. Și nici nu am insistat – veniți, veniți. I : Dar măcar vă trimit bani ? R : Nu, nu îmi trimit. I : Și cum vă descurcați ? R : Am prieteni. Mă ajută ăla, mă ajută ăla. Îi cunosc de atâta timp. Am mai și muncit. Am fost la muncă la cusut pantofi.

(bărbat, 34 de ani, condamnat pentru furt, Penitenciarul Giurgiu)

I : Copiii vă vizitează la închisoare ? R : Nu, pentru că nu vor să mai știe de mine. Fata mi-a spus – „tată, toată viața ai să stai în pușcărie”. Îi este rușine. Nu mă caută nimeni acum la pușcărie.

(recidivist pentru omor, 43 de ani, penitenciarul Rahova)

Mai mult, aceștia mărturisesc faptul că datorită reputației de „foști pușcăriași”, nici în viitor, nu au șanse de a se căsători cu persoane cu conduite noninfracționale sau de a intra/reintra în așa-numitele „anturaje bune”. În opinia lor, acesta reprezintă unul dintre factorii care îi determină să se afunde în sfera criminalității. Așa cum explica un deținut intervievat la Penitenciarul Giurgiu :

dacă nu ești acceptat în comunitatea respectivă, în care ai umblat, în care ai copilărit, în care ai trăit, automat te atașezi mult de persoana care te acceptă. Și în momentul în care anturajul e rău, dar te acceptă, te formezi după el. Dacă prietenul bun îți întoarce spatele și vezi că un amărât te acceptă, te respectă, îți pune masa, continui cu el. Și atunci te formezi după el. Și ajungi să faci mai departe infracțiuni, să te apuci de droguri, de prostii.

(bărbat, 43 ani, condamnat pentru omor, Penitenciarul Giurgiu)

Părășiți de cei apropiați lor, o parte din cei care formează această categorie recunosc că se găsesc chiar în situația de a nu avea o locuință ori la cine să apeleze pentru a îi găzdui măcar câteva luni după eliberarea din penitenciar. Pentru aceștia, închisoarea este locul în care își pot găsi adăpostul de care au nevoie. Un tânăr de doar 21 de ani, condamnat pentru tâlhărie, afirma :

Dacă mă eliberez iarna sunt obligat să fac infracțiuni și să vin la pușcărie până vara. Pentru că nu am unde să stau. Vara cel puțin stau prin parcuri. Ce, numai o dată am stat prin parcuri? Am stat de nu știu câte ori. Ce să fac dacă nu am unde să stau?

(bărbat, 21 de ani, condamnat pentru tâlhărie, Penitenciarul Rahova)

Lipsa unui spațiu de locuit îi împiedică pe mai departe pe acești recidiviști să își elibereze documentele de identitate, atât de necesare oricărui demers public. Unul dintre participanții la studiu explica :

Au fost persoane care s-au eliberat din penitenciar, au vrut să își facă buletinul să se ducă să se angajeze. Pentru că

fără buletin nu te angajează nimeni. Și nu aveau cum să își facă buletin pentru că nu aveau spațiu, trebuiau să fie trecuți în spațiu. Și nu s-a putut. Și la un moment dat, trebuiau să mănânce, trebuiau să facă ceva. Două luni de zile de foame, de stat mai mult pe străzi, unde te împing?

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Giurgiu)

Fără bani, fără loc de muncă, fără o locuință, fără ajutorul familiei ori al autorităților, recunosc că le este foarte greu să își revizuiască comportamentul și să urmeze traseele convenționale. Așa cum afirma unul dintre deținuții aflați în Penitenciarul Rahova,

în România există două tipuri de închisori : grea și foarte grea. Aici e grea, dar dincolo de gratii e foarte grea, pentru că nimeni nu te așteaptă cu brațele deschise.

(bărbat, 44 de ani, condamnat pentru viol, Penitenciarul Rahova)

Dependenții de droguri

Au un trecut îndelungat al consumului de droguri, utilizatorii cronici cu un istoric de 10-15 ani de folosire constantă a stupefiantelor. Declară că zilnic se injectau cu 3-5 grame de heroină. Unii recunosc că nu au rezistat nici în închisoare tentației de a se droga, în timp ce alții susțin că s-au abținut de la consum, nu din dorința de schimbare, ci datorită prețului prohibitiv cu care se vinde o doză în penitenciar și care le limitează accesul la drog. Așa cum menționa unul dintre deținuții intervievați la Penitenciarul Giurgiu,

aici nu ai posibilitatea. Nu ai unde să te duci, să alergi, să faci rost de bani. Așa, afară te duci la un prieten – ce facem? Hai să facem aia, vinzi aia, vinzi aia. Faci mai repede bani. Aici nu am posibilități, că poate dacă aveam posibilități încercam. Aici drogurile sunt de vreo 10-15 ori mai scumpe față de prețul de afară.

(bărbat, 34 de ani, condamnat pentru furt, Penitenciarul Giurgiu)

O parte din respondenți au debutat în consumul de droguri la vârste foarte fragede,

respectiv între 13-15 ani. Există și cazuri care au început să se drogheze după 20-22 de ani. Cei mai mulți au devenit însă utilizatori de droguri în intervalul de vârstă 16-18 de ani, din cele menționate de recidiviștii participanți la studiu reieșind că anturajul a fost responsabil de inițierea lor în consum. Unii dintre ei au subliniat faptul că au început să consume heroină din teribilism, pentru distracție, pentru că nu au avut un exemplu sau, în termenii lor,

„din șmecherie, pentru că aceasta era ocupația celor mai cunoscuți băieți din oraș, celor din lumea interlopă”.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Jilava)

Patternurile lor de consum sunt foarte variate, în funcție de atmosferă, de anturaj, de cercul în care te învârti. Unii dintre aceștia și-au început cariera de toxicomani direct cu heroina, pe care o foloseau fie mai întâi la țigară, apoi la folie și apoi pe cale injectabilă, fie direct injectabil. Alții au început cu drogurile mai ușoare, precum marijuana, hașiș, ketamină și au trecut progresiv la heroină și cocaină. Unii erau fideli unui singur tip de drog, heroinei în cele mai multe cazuri, alții consumau în paralel sau chiar în amestec diverse sortimente de droguri. Un recidivist de la Penitenciarul Giurgiu mărturisea :

R : Am consumat de toate – marijuana, cocaină, hașiș, ecstasy, la ordinea zilei. Singurul pe care nu l-am încercat a fost LSD-ul. Am auzit că e periculos. Am avut perioade în care ecstasy, cu ketamina și marijuana nu le luam, când mă duceam în cluburi. Am avut o perioadă în care am încercat să mă las de heroină cu cocaină. Și trăgeam non-stop. De dimineața până seara, stăteam cu sticla de whiskey la cap. Pe noptieră aveam cocaină și trăgeam în permanență, numai că se obișnuise organismul cu starea de la heroină, cu somnolență și nu prea îmi plăceau mie energia și senzațiile pe care mi le dădea cocaina. I : Care a fost traseul ? Ați început cu ketamina, ați continuat cu... ? R : Am început cu ketamina, am continuat cu hașiș, marijuana. Nu era că acum trag ketamină, nu trag marijuana. Dacă erau de toate,

trăgeam de toate, nu era problemă. Și după aceea a apărut heroina. Prin '97 cu aproximație spun, am început să trag heroina, și în momentul în care am început să trag heroina, prima perioadă, până în 2001, nu am mai tras absolut nimic, decât heroina. Am început și injectabil, din prima. Consumam non-stop. Nu plecam de acasă fără să îmi pun seringă în venă, nu plecam de acasă fără să am marfă în buzunar. Ce să zic ? Să ies din București fără marfă ? Nu exista așa ceva.

(bărbat, 29 de ani, condamnat pentru trafic de droguri – Penitenciarul Giurgiu)

Modul de viață al acestor indivizi se rezumă la principiul „a face rost de bani pentru droguri”. Majoritatea nu au nici o altă ocupație, nici un alt scop în viață, nici un plan de viitor decât acela de a se droga, iar pentru aceasta se pretează la orice faptă. Așa cum a declarat unul dintre recidiviștii intervievați, drogul îi determină să fie fără scrupule :

Pentru a-mi procura doza făceam orice, nu mai gândeam. Și mamei i-am luat tot aurul din casă, telefonul, DVD-ul, până la lustră. I-am luat totul – geaca de piele, banii, totul. Eram rău, pur și simplu nu aveam scrupule. Nu conta, dacă mergeam în casă la frate-meu și vedeam un DVD, plecam cu el și îl vindeam. Am un nepot mic de trei ani, l-am luat cu mine ca să îi cumpăr ceva. Da, de unde ? Avea o brățară foarte frumoasă și l-am păcălit – „hai să îți iau bobo”. I-am luat niște bomboane, niște banane, și am vrut să îi iau brățara și țipa copilul. Și am văzut că nu pot să i-o desfac, i-am rupt-o. Deci nu aveam scrupule. Mergeam pe la mătușile mele, furam din casă de la ele. Sanchi, cică mergeam în vizită. „Ce mai faci mătușă ?” Ele se bucurau când mă vedeau. „Ce faci Răzvan, ești cuminte ?” Știau că de abia mă eliberasem. „Da, mătușă, muncesc, am și o prietenă”. Le păcăleam. Cum pleca la wc, îi luam banii și fugeam sau o geacă de piele, ce prindeam, ce știam eu că e mai de valoare să pot să vând ca să îmi procur drogurile.

(bărbat, 25 de ani, condamnat pentru tâlhărie, Penitenciarul Giurgiu)

Simptomele sevrăului sunt resimțite atât de puternic, încât pentru a și le ameliora toxicomanii recurg la orice, fără să le mai pese de consecințele sociale și juridice ale faptelor lor. Unul dintre dependenții de droguri intervievați la Penitenciarul Rahova recunoștea :

Afară, când mă lua sevrăul, înnebuneam. Mă tăiam ca să simt o durere mai puternică decât durerea pe care o aveam în tot corpul. Mi-era frig, aveam frisoane, transpiram, mă dureau genunchii, de abia mă târam pe stradă, nu puteam nici să merg. Nu aveam aer, mă durea inima, simțeam un nod în gât. Și când îmi făceam doza aia, eram gata! Și numai când o vedeam înnebuneam. Nu puteam să aștept nici 10 minute. Drumul din Titan în Ferentari mi se părea infernal. Îmi trebuia acum! Acum! Nu mă mai interesa poliție, lume, mama, soția. Nu mă mai interesa nimic. Eu vroiam atunci să îmi ia răul, că simțeam că mor.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Rahova)

Aproape toate condamnările lor au fost pentru infracțiuni la regimul drogurilor sau pentru infracțiuni contra proprietății, comise cu scopul de a face rost de bani pentru a-și procura doza zilnică. Este evident că în cazul unui consum abuziv aceștia au nevoie de sume uriașe de bani pentru a-și putea cumpăra dozele zilnice, sume pe care le este imposibil să le câștige legal, în condițiile în care ar avea un loc de muncă. În medie, cheltuielile cu drogurile se ridicau, conform celor declarate de cei intervievați, la 2-3 milioane pe zi, bani pe care, la un moment dat, nu îi mai puteau obține decât prin intermediul activităților infracționale. Același recidivist povestea :

Când ești dependent de heroină vezi lucrurile altfel. Te gândești numai la droguri. Să faci bani, să furi, numai prostii din astea. Am luat inclusiv lucruri de acasă să le vând. Cum să vă spun? A consuma heroină... la început, totul este ok. Îți merge și cu serviciul, dar totul se rezumă la bani. La un moment dat nu mai ai.

Consumi prea mult, pentru că e scumpă. Dădeam 2 milioane jumate pe zi. Cu un milion, de abia mă făceam bine. Tot îmi era rău. Mă ținea până seara. Pe la 9-10 mă lua frigul în pat, nu mă simțeam bine, eram agitat. Dimineața mă trezeam la 6. Alte răuri. Trebuia să am ca să fiu bine. Și cu cât înaintezi în consum, îți trebuie mai mult. Vă dați seama că îți trebuie o grămadă de bani. Eu până la salariu aveam datorii... salariul meu era dat. Mi-era scârbă de mine. Tot timpul asta aveam în cap, să fac rost de bani. Mă puneam seara în pat acasă să mă culc și îmi împărțeam banii. La mine contau numai banii. Știu că erau hârtiile de 1 milion sau de 500 de mii. Eu mi le puneam în funcție de doze – aveam 2, 2, 2, tot timpul. Când ajungi în ultima fază și nu mai ai nici o posibilitate de a face rost de bani, îți macini creierii în cap și aștepti, aștepti, aștepti. Îți vin tot felul de idei. Ajungi să îți vinzi tot ce e mai bun în casă. Ceva de valoare ajungi să îl vinzi pe nimic pentru o doză.

(bărbat, 35 de ani, Penitenciarul Rahova)

În mod evident, conduita antisocială a acestor persoane se amplifică și se perpetuează pe măsură ce consumul de droguri se intensifică, astfel încât majoritatea celor care alcătuiesc această categorie, recunosc că au ajuns să comită una sau chiar mai multe infracțiuni zilnic :

Furam non-stop, că nu aveam ce să facem altceva. Furam și dimineața, și noaptea, și după-masa. Făceam zeci de furturi pe zi. Să zic, luam acum un case-tofon, stăteam jumătate de oră, mă drogăm, iar mă duceam, luam un telefon, iar spărgeam un magazin. În continuu, așa pentru că deja devenise o obișnuință. Dacă nu furam, nu ne simțeam bine. Pentru că v-am spus, nu făceam o singură infracțiune pe zi. Făceam zeci de infracțiuni. Erau zile când făceam și doar una singură sau nu făceam nici una. De fapt, nu, nu s-a întâmplat nici odată să nu fac nici o infracțiune într-o zi. Dar dacă făceam una și îmi ajungeau banii în ziua respectivă,

nu mai făceam alta, că eu aveam banii necesari pentru 2 doze care îmi trebuiau mie zilnic, un pachet de țigări și o sticlă de cola.

(bărbat, 25 de ani, condamnat pentru tâlhărie – Penitenciarul Giurgiu)

Alături de furturi și tâlhării, pentru a obține veniturile necesare finanțării consumului, o parte din dependenții intervievați declară că s-au implicat în activități asociate traficului de droguri. Unii dintre aceștia și-au construit o veritabilă carieră în acest domeniu, devenind traficanți profesioniști, cu propria lor afacere. Un deținut aflat la Penitenciarul Jilava povestește în acest sens :

Cu ani în urmă am vândut și eu personal. Am fost și eu în stadiul de am dat eu și am luat banii eu. Dar cu timpul, m-am retras în spate și au rămas alții care să dea și să ia pentru mine. Treceam pe la vânzătorii mei care vindeau marfa, ce bani sunt. Mergeam la case de schimb, la Western Union, se transferau banii, prin poștă, să se piardă urma, să ajungă banii curați în partea ailaltă. Se luau banii, îmi luam concubina, ieșeam pe undeva, la un restaurant sau la o terasă, mâncam ceva. Seara treceam iar pe la băieți. Afacerile care erau afaceri, de veneau transporturi, unde, cum, câți bani. Mă combinam eu cu tine și cu ăla – cât luăm? Luăm trei kg, luăm un kg, luăm jumătate de kg. Puneam banii, așteptam telefonul. Ne duceam, ridicam ce aveam de ridicat. Nu era nimic cine știe ce.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Jilava)

Cei mai mulți sunt însă consumatorii care se implică în „micul” trafic, cel de la nivel stradal. Aceștia vând cantități reduse de heroină, în termenii lor, *câteva bile*, pentru a face rost de banii necesari achiziționării dozelor de care au nevoie. O parte din aceștia au afirmat că din cauza dependenței de droguri au ajuns să trăiască într-o sărăcie cronică, cheltuindu-și banii aproape la fel de repede pe cât i-au acumulat. În plus, aproape toți mărturisesc că și-au pierdut locurile de muncă, familiile și prietenii. Așa cum afirma

unul dintre recidiviștii intervievați la Penitenciarul Giurgiu,

„drogații în mare parte mint, sunt perversi, nu țin aproape, îți propun o prietenie falsă, își văd doar de interesul lor”.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru furt, aflat la penitenciarul Giurgiu)

Chiar dacă o parte dintre ei au urmat în comunitate de mai multe ori tratamentul de dezintoxicare, foarte puțini au completat întregul circuit terapeutic, care implică și tratamentul de substituție pe metadonă și cel postcură. O asemenea situație se datorează lipsei de motivație pentru schimbare a acestora, de multe ori internându-se la secțiile de dezintoxicare fără intenția reală de a renunța la drog – fie pentru că au rămas fără bani și nu mai aveau cu ce să își procure dozele, fie pentru că aveau probleme juridice, fie pentru a răspunde presiunilor din partea părinților. Aceștia au fost de părere că :

În momentul în care vrei să te lași, nu te poate ajuta absolut nimeni, nici mama, nici nevasta, tu ești singurul care te poți lăsa. Am văzut prieteni pe care frații lor i-au ținut legați în lanțuri, i-au sechestrat, i-au dus pe nu știu unde, degeaba. Tu ești singurul care poți spune stop. Dar în momentul în care spui stop, trebuie să fii ajutat, de familie, de societate.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, aflat la Penitenciarul Jilava)

Alții în schimb nu au intrat niciodată în contact cu serviciile de tratament din comunitate, închisoarea reprezentând prima oportunitate de a începe să abordeze această problemă extrem de complexă și dificilă. Pentru unii penitenciarul a reprezentat într-adevăr soluția de care aveau nevoie pentru a se lăsa de droguri. De exemplu, un deținut de la Penitenciarul Jilava declara :

Am încercat toate posibilitățile, toate variantele de internări, de tratamente, de plecări, de fugit pe afară, la munte, sechestrat prin cine știe ce cabană. Nu am putut, nu am reușit. Că de aia, pentru mine arestarea a fost și un lucru rău, dar și un lucru bun. E o chestie care mă face

să mă simt cel mai bine și îmi ridică moralul și merg mai departe și accept așa cum e. M-am lăsat de heroină. Asta e cea mai mare șmecherie pe care am putut să o fac, chiar dacă sunt la pârnaie. Și e frumos, frumos.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri)

Aceștia consideră că după ce se vor elibera din închisoare, vor renunța la consumul de droguri întrucât apreciază că s-au „vindecat” în penitenciar.

Când te lași aici, te lași și afară. Adică, dacă sunt unii cu droguri în cameră și eu nu trag, nu mă interesează, eu cred că și afară pot să stau. Deci dacă pot să stau aici, și aici cu droguri uiți de foame, uiți de familie, uiți de tot. Dar afară? Ce supărări să mai am afară?

(bărbat, 25 de ani, condamnat pentru tâlhărie, Penitenciarul Giurgiu)

Tot răul a fost spre bine, că dacă eu mai rămâneam afară nu cred că o mai duceam mult, în halul în care ajunsesem în ultima perioadă. Și mai bine că m-au arestat. Eu mă droghez de 10 ani de zile și am și puterea financiară să îmi permit să mă droghez zi de zi, să îmi introduc, am relații, am oamenii, pot să o fac și cu toate astea nu vreau.

(bărbat, 35 de ani, condamnat pentru trafic de droguri, Penitenciarul Jilava)

Majoritatea sunt, în schimb, pesimiști în ceea ce privește capacitatea lor de a renunța la droguri datorită dependenței psihice, care îi determină să recadă în consum, chiar și după perioade îndelungate de abinență. Comentariile următoare vin să exemplifice această atitudine fatalistă:

Nici dacă m-aș muta pe Lună, poate doar dacă mi-aș schimba creierul. Sunt perioade în care încerci să te lași de dragul familiei, dar dependența aia psihică te face să te reapi. Și când te uiți la televizor, la un film sau la un reportaj, la știri și auzi de droguri imediat pulsezi.

(bărbat, 28 de ani, condamnat pentru furt, Penitenciarul Jilava)

Ai luat-o pe drumul ăsta... greu e până îți dai seama că nu ai ce să faci. Eu unul m-am împăcat cu ideea că asta e! Nu am zis niciodată, gata, de azi nu mai trag. Zic în schimb, azi nu mai trag. Mâine nu știu ce va fi. Iau fiecare zi așa... pentru că e o chestiune cronică, eu nu cred că ai cum să mai ieși.

(bărbat, 36 de ani, condamnat pentru trafic, deținere și consum de droguri, Penitenciarul Giurgiu)

Recidiviștii „accidentali”

Sunt cei care declară că nu au un trecut infracțional tipic, că *nu le stă în fire* să comită infracțiuni, că au ajuns în penitenciar în mod accidental. De exemplu, un deținut condamnat pentru viol pretindea:

Nu sunt genul de om care să am un barem de a veni la pușcărie. Înainte nu am mai făcut nimic pentru că mai mergea câte o șpagă, mai câr, mai mâr. Mai prindeam câte un ciubuc la vreo casă, „ce îți trebuie? Ciment? Ia și spune-i să îți aducă pe partea cealaltă”.

(bărbat, 44 de ani, condamnat pentru viol, Penitenciarul Rahova)

Din acest grup fac parte, cu precădere, cei care au săvârșit infracțiuni cu violență – omoruri, violuri. Aceștia nu își recunosc vinovăția și apelează la clasicele „strategii de neutralizare” atunci când vorbesc despre faptele lor. Unii condamnă sistemul judiciar, considerându-se victimele unor polițiști și judecători corupți, care i-au acuzat pe nedrept sau care le-au încadrat greșit fapta. De exemplu, unul din deținuții intervievați la Penitenciarul Jilava susținea:

Comisarul ăsta m-a acuzat pentru o faptă din 2003, tot un viol, cu o altă persoană, faptă pentru care nu aveau probe, nu aveau dovezi. La circa 16 erau în renovare și ne țineau pe noi deținuții la circa 15. Într-o zi vine comisarul și mă scoate din arest, mă duce la circa 16. Chiar așa s-au întâmplat lucrurile. Eu sunt aiurea la pușcărie pentru fapta asta. În fine, ajuns acolo, mai bagă 2-3 boschetari din ăștia,

nu țigani, oameni ai străzii, și stăm așa toți în grup. Intră o fată, dacă avea atunci 10-12-15 ani și polițistul o întreabă – „recunoști pe cineva din grupul ăsta?” „Nu recunosc pe nimeni”. Zice – „ia uită-te mai bine a doua oară”. Și fata din nou spune – „nu recunosc pe nimeni”. O scoate pe față din birou și când se întoarce fata vine și pune mâna pe mine. În momentul următor, începe să îmi facă fotografii. Eu nu știam ce se întâmplă, nimeni nu îmi spunea nimic. După 2 luni de zile îmi face foaia să mă aducă pe Jilava. Și domnul procuror îmi citește pentru ce sunt acuzat. Eu întreb unde sunt dovezile. Atunci comisarul de la secția 16 mă scoate din dosar. Aveam un avocat plătit care s-a certat rău cu ei acolo. Eu la ușă auzeam – „lasă țiganul, că nu știe carte, nu știe despre ce e vorba”.

(bărbat, 38 de ani, condamnat pentru viol, Penitenciarul Jilava)

Alții responsabilizează victima, acuzând-o că din cauza acesteia au comis infracțiunile pentru care au fost sancționați cu pedeapsa închisorii sau că victima însăși s-a implicat în egală măsură în fapta pentru care sunt condamnați. Un recidivist condamnat pentru omor menționa :

Pedeapsa a fost de 10 ani, eu am făcut vreo 6 ani și ceva pentru tentativă de omor. Asta se întâmpla acum 20 de ani. Am lovit-o, i-am dat câteva palme. Fata dacă nu a luat bătaie în viața ei, nici de la părinți, nici de la nimeni, a disperat și a sărit pe geam de la etajul 4. A avut noroc că a scăpat, dar ce o fi gândit ea atunci, nu știu, că a spus că eu am aruncat-o. Și mi-am dat seama după aceea că a vrut să scape de mine, într-un final. Dar nu a știut să spună – „măi băiatule, nu mai pot să stau cu tine, nu mai pot să fac casă cu tine”. Și așa eu am suferit că am stat la pușcărie, ea a suferit că avea căzătura de la etajul 4 a avut anumite urmări.

(bărbat, 43 de ani, condamnat pentru omor – Penitenciarul Rahova)

Nu în ultimul rând, sunt cei care susțin că au ajuns la închisoare din cauza așa-zișilor prieteni, care i-au învinovățit pe nedrept.

I: Furtul acela pentru care ați fost arestat cum s-a petrecut? R: Din cauza prietenilor. Fiind mai mulți, au spus – „și cutare a fost”. Și pe baza mărturiei lor, am fost luat, cu toate că eu nu participasem efectiv la faptă, dar am fost prezent acolo și asta m-a costat.

(bărbat, 41 de ani, condamnat pentru furt, Penitenciarul Rahova)

Concluzii

Pornind de la cele patru grupuri de recidiviști descrise anterior, pot fi propuse o serie de recomandări prin care instituțiile statului să intervină mai eficient pentru a reduce conduita infracțională a acestor indivizi care amenință în mod repetat siguranța comunității din care fac parte. Menționez, în cele ce urmează, câteva dintre acestea :

În cazul primei categorii de recidiviști, ar trebui introduse anumite pârghii legislative care să le permită celor care și-au format un stil de viață infracțional să se elibereze din penitenciare doar dacă există evidența clară a reformării conduitei lor. La nivelul sistemului penitenciar, ar fi necesară multiplicarea acelor programe de schimbare a conduitei și a patternurilor de gândire și introducerea celor axate pe principiile justiției restaurative, care să le faciliteze acestor infractori contactul cu victimele. Acestea din urmă ar avea o serie de beneficii, întrucât ar conduce la responsabilizarea infractorului și la conștientizarea de către acesta a impactului pe care fapta sa a avut-o asupra victimelor.

În ceea ce privește cea de-a doua categorie, trebuie recunoscut faptul că cei mai mulți deținuți se reîntorc în comunitate având foarte puține oportunități și foarte multe handicapuri. În momentul de față, Serviciul de Probațiune nu are abilitățile legale pentru a ajuta foștii deținuți. Abia în Proiectul de Lege al Noului Cod Penal se stipulează ca deținuții care se liberează condiționat să intre sub supravegherea acestui serviciu. Pentru a-și dovedi însă eficiența în ceea ce privește reducerea fenomenului de recidivă, acestei instituții trebuie să i se aloce

resursele optime, umane, financiare și logistice, care să îi permită să îi sprijine pe foștii condamnați în demersul lor de reintegrare socială. Alături de Serviciul de Probațiune, autoritățile publice locale ar putea veni în sprijinul foștilor deținuți, prin acordarea unor ajutoare sociale celor care se eliberează din penitenciare și care, în baza unui referat de evaluare realizat de asistenții sociali din penitenciare și a unei anchete sociale proprii efectuate la domiciliul individului, sunt declarați eligibili.

Referitor la grupul recidiviștilor dependenți de droguri, ar trebui dezvoltat în cadrul sistemului penitenciar un management mai bun al acestor infractori, astfel încât unitățile care găzduiesc un număr mare al toxicomanilor să ofere atât tratament de dezintoxicare, cât și tratament substitutiv cu metadonă și chiar să înființeze secții specializate „libere de droguri”, de tipul comunităților terapeutice. Ar putea, de asemenea, fi concepute și implementate *programe de tipul Narcoticii Anonimi*, programe care urmează îndeaproape modelul Alcoolicilor Anonimi și care s-au dovedit eficiente în alte țări.

Nu în ultimul rând, cei care nu își asumă responsabilitatea pentru faptele comise și care se numără, cu precădere, din rândul celor condamnați pentru infracțiuni contra per-

soanei (viol, omor) ar trebui incluși, în perioada de detenție, într-o serie de programe axate pe dezvoltarea empatiei cu victima, pe formarea abilităților de relaționare socială, pe terapia motivațională.

Bibliografie

- Atkinson R. (2008) *Povestea vieții. Interviu*. Iași: Editura Polirom.
- Home Office Statistical Bulletin, Sentencing Statistics 2005 in England and Wales, ianuarie 2007.
- Maltz M. D., *Recidivism*. Orlando, Florida: Academic Press Inc., ediția online publicată în anul 2001.
- Proiectul Codului Penal*, forma transmisă Parlamentului României, disponibilă la www.just.ro (accesat la data de 10 ianuarie 2009).
- Roper T. și Thompson A. (2006) *Estimating the Costs of Crime in New Zealand in 2003-2004*, New Zealand Treasury Working Paper 06/04, iulie.
- Visher C. A., Travis J. și Lavigne N. (2004) *Returning Home: Understanding the Challenges of Prisoner Reentry*, Urban Institute, Justice Policy Centre.
- Walter G. D. (1990) *The Criminal Lifestyle. Patterns of Serious Criminal Conduct*, Sage Publications Inc.

Primit la redacție: iunie, 2010